

Azınlıkça Dergisi

Sayı: 47 - Mayıs 2009

Agos - Mayıs 2009

Herkül Millas

Bir Rum'un, bir Yahudi'nin kitabını, biri Ermeni biri Türk iki azınlık gazetesinde tanıtması neyin işaretidir? 'Algi' yazılarım hem Batı Trakya'nın Azınlıkça dergisinde, hem de İstanbul'daki Agos'ta yayımlanıyor. Yazılarımı yazarken de, içimde farklı okuyuculara sesleniyor duygusu taşıyorum. Biri için yazdıklarım ötekine de seslenebiliyor. Küreselleşme mi demeli, azınlıklar her yerde aynı mı? Yoksa bu iki yayın organının ortak bir anlayışı ve okuyucusu var da ondan mı yaşıyor bu 'ortaklık' ve yakınlık? Çok sevdiğim, içime dokunan bu yakınlığı Roni Margulies'in 'Bugün Pazar Yahudiler Azar' (Kanat, 2007) adlı, İstanbul Yahudileri hakkında olan anı/denemesini okurken de yaşadım.

Roni, kendisinden ve çevresinden söz ediyor. 1960'lara uzanıyor, bugüne varıyor. Biraz nostaljik söylemi, biraz sosyal araştırmacı keskinliği ile çekici kılıyor her sayfayı. Ama sanırım gücü dünya görüşünde ve dilindedir. Satır aralarında saklı şiirsel anlatımı, sezdirmeden insanı etkiliyor. Bu kitap azınlıklar konusunda Türkçe yazılmış en etkili yapıtlardan biri. Çünkü sayıların ve azınlık karşıtı olayların çok ötesinde, azınlık üyesinin ruh yapısına ışık tutuyor. Çoğunluk üyelerince çok az anlaşılan azınlık üyesi, ete kemiğe bürünüyor. 'Yahudiler Varlık Vergisi'nden sonra bir daha mülk almadılar paralarını hemen hareket ettirilemeyecek hiçbir şeye bağlamadılar. Dedem öldüğünde paradan başka hiçbir şeyi yoktu. Parası da devletin erişemeyeceği bir yerde, yurtdışındaydı' gibi kimilerince tabu sayılan bir söz, yazarın dobra yaklaşımının da bir işareti örneğinin. Ayrıntılar da anlatılınca dedeyi anlamamak olanaksız. Azınlık psikolojisi anlaşılır oluveriyor.

Margulies'in kişiliğinde 'farklı' bir Yahudi buluyoruz. Ama neye göre farklı? Kendisi, toplumca oluşturulmuş Yahudi stereotipine, önyargıların ürünü Yahudi'ye hiç benzemiyor! Sonra kitabın sayfalarını çevirdikçe, ailesini, akrabalarını, yakınlarını tanıdıkça bunların da 'tam Yahudi' olmadığını görüyoruz. Nasıl da bize benziyorlar: günlük yaşamları, tutkuları, zaafı, korkuları ve hayalleriyle. İrkçi çoğunlukların büyük günahını anlıyoruz: önyargıları ve 'tipik' Yahudi'yi, Ermeni'yi, Yunan'ı, Türk'ü, Kürt'ü yaratmışlar, somut insanları yok ederek.

Benim gibi kitabı okumakta geç kalmış olanlar, bütünü okusun derim. Etnik kültürün, cemaat geleneğinin, dini alışkanlıkların insanlar üzerindeki etkilerini anlamaları için kitabın genel

havasına girmek gerekir. Bir insanın ne denli çevresinden kopsa da, çevresinin de ürünü olduğunu Roni çok güzel anlatıyor. Çocukluk, ergenlik ve ileri yaş derken, bir an geliyor, sınırlarımızı anlıyoruz. Bu sınırlar ve sınırlamalar kişiliğimizi oluşturuyor. Bunu anlamanın acı bir yanı da var. Bireyciliğimiz sarsılıyor. Ama kendimizi, sınırlamalarımızla bilmemiz sanal güvenli kimliğimize sığınmamızdan iyidir. Roni için en azından. Ancak bu biçimde evrenselliğe ulaşırız. Dar çevreyi aşma onun bilincine vararak sağlanır.

Kitaptan birkaç cümle aktarıyorum: “Bir gün Yahudilere vatandaş Türkçe konuş, diye bağırır, ertesi gün Rumları sınır dışı eder. Her iki durumda da sonuç aynı olur. Ataları yüzyıllardır bu topraklarda yaşayan aileler ‘yabancı’ olduklarını nihayet kabul eder, basar gider.” “Yahudi bankerlere borcu biriken, ödemekte güçlük çekmeye başlayan bir prens, soylu veya yerel polis şefinin Yahudilerden kurtulursa borcundan da kurtulmak için neler yapabileceği de açık.” “Son dönem Osmanlı tarihinde ticari hayatın büyük ölçüde azınlıkların elinde olduğu doğrudur, ama bu azınlıkların doğasıyla değil, Osmanlı İmparatorluğu’nun sosyoekonomik yapısıyla ilgili bir olgudur.’ ‘Yasalar başka şeydir, yaşam başka. Birincisinin izin verdiklerine ikincisi vermeyebilir.’ ‘İstanbul’un en iyi kitapçılarından Pandora’da benim şiir kitaplarım Yabancı Şairler bölümünde dururdu birkaç yıl önce.’ ‘Benim vatanım İstanbul, anadilim Türkçe’dir. Dolayısıyla, ben kendimi İstanbul’da yabancı hissetmem elbet... Ama yabancı olarak görüldüğümü biliyorum.’ ‘Türkiye Cumhuriyeti Anayasa’sı sadece ‘vatandaşlık bağı’ tanır, ne dinden, ne etnik kökenden söz eder. Ama pek çok konuda olduğu gibi, bu konuda da Anayasa bir kağıt parçasından ibarettir, aslolan hayattır.’ “

Bir de fıkra: “Stalin Rusya’sında, halk kar altında dükkânın önünde bekler. Ayakkabı gelecek diye duyurulmuştur. Öğlene doğru görevli teslimatın sınırlı olacağını bildirir ve Yahudilerin sıradan çıkmasını ister. Akşama doğru parti üyesi olmayanların da ayrılması istenir. Gece yaralarına doğru teslimatın hiç yapılmayacağı öğrenilir. Bir partili söylenir: Bak, yine Yahudiler kârlı çıktı!” (Bu fıkrayı Yahudi düşmanı ‘solculara’ adamak istiyorum.)

Azınlıkların ortak kaderi diyebileceğimizi, işte bir güzel okuyoruz kitapta. Güzel ama kötümser, kötümser ama gerçekçi. Sonunda çoğunluk içinde azınlık ve azınlık içinde azınlık hisseden herkesin kitabıdır bu. Rum’u, Yahudi’yi, Ermeni’yi, Türk’ü ve Yunan’ı aşması da bundan dolaydır. Çok insancıl, ulus sonrası bir yaklaşımın örneği. Bundan dolayı ‘Yahudiler’ değil de ‘azınlıklar azar’ diye genelleştirebiliriz önyargı karşıtı mesajını.